

▶ ІСТОРІЯ

ВІЙНА НЕ ДЛЯ ДІТЕЙ

Не могу спокійно, без різких нервових потрясінь дивитися на штучно створені голлівудські воєнні і бандитські «ужастики», бо це одне і те саме. Бо ще й тепер нерідко з'являються у снах, причому, обов'язково у реальному дитячому віці пережиті, зловіщі картинки війни.

Як сьогодні, постає перед дитячими очима одинадцятилітнього школяра світлий, сонячний недільний ранок 22 червня 1941 року. Розпочалися жнива, проте люди рідного села Іванківці через те, що була неділя, не пішли в поле. Вони зібралися невеликими гуртами на широкому розлогому зеленому вигоні біля своїх корів, коней і овець, що мирно щипали росяну траву. І раптом несподівано розігралась кривава, вперше бачена смертельна авіадуель. Маленького, як з'ясувалось пізніше, фанерою обшитого літака з великою червоною зіркою на лобовому тлі, німецький «Юнкерс» розрізав своєю смертоносною стрічкою великокаліберного кулемета. Радянський літак із чорним шлейфом диму стрімко полетів у вже майже дозріле красиве золотисте плесо пшениці.

Усі, хто був на вигоні, кинулися до вогнища. Воно палахкотіло і чорним димом наділо на місці падіння літака. Уже здалеку було чути неприємний запах від бензину і тіла льотчика, що горіли. Кожен чоловік, здавалося, був готовий порятувати хороброго летуна. Але що ж люди могли вдіяти. Коли опісля звезли залишки збитого радянського винищувача у двір Мошківської школи, з'ясувалось, що від летуна залишилась тільки в обгорілому шоломі обвуглена голова.

Уперше німецького зайду довелося бачити з власного батьківського двору. Люди групами і поодиноч втікали від німців. На перехресті, на місці, де стовбичив високий пеньок, зрізаного місцевими совєтами дубового хреста, стояли два німецькі здоровані в сталних касках і з автоматами. На біженців вони не звертали уваги. Аж доти, поки в черговій групі з трьох юнаків не з'явився в коричневій гімнастерці, як тоді говорили, «комісарського зразка», секретар Мошківської сільради. Німець зупинив усіх трьох. Пальцем зневажливо поманив до себе людину в гімнастерці і розрядив в її груди чергв свого автомата. Решті наказав бігти далі, супроводивши свою команду загальнорозумілим «шнель!.. шнель!..» та ще однією довгою чергою автомата поверх голів біженців.

І остання особиста, за всі чотири роки німецько-фашистської окупації, зустріч із ворожим вояком віч-на-віч. То було вже в першіх числах вересня. У дворі Перемильської школи, де збирались вже старші діти, серед яких і був перемильський до п'ятого класу Володя Гайбонюк. Ще заняття не розпочалися, і діти займалися хто чим хотів на високому майданчику поряд зі школою. Несподівано, немов з-під землі, поблизу юрби дітей зупинив свій мотоцикл суцільно запилений німець – у пілотці, із закритим проти пилу окулярами обличчям.

Повагом поставив на підставки мотоцикл. Як з'ясувалось, цей сивоголовий, спокійний чоловік у військовій офіцерській формі, взяв у руки автомат і почав спокійно розглядати дітей. Зі школи до нього поспішили вчителі, серед яких була і вчителька німецької мови, яку діти прозвали «ценкою» (за її високий тонкий стан і за те, що вона відверто хизувалася своїм знанням німецької мови). Учителька швидко порозумілася з приїжджим мотоциклістом. І немов копіюючи його командно-менторську манеру говорити, передала всім, хто вже зібрався на подвір'ї школи, приблизно наступне (передається майже дослівно, бо такого забути не можна): «Пан гауптман (капітан) є ландвіртом (земельним господарем) Острожецького району. Він спеціально приїхав повідомити, що фюрер Гітлер не дозволив українцям мати школи. Їм достатньо і в домашніх умовах навчитися рахувати до ста. Бо вони все рівно більше ніж сто марок не зароблятимуть». Після такого повідомлення і неоковирно здійсненого для «пана гауптмана» перемильською «німкенею» реверансу, ландвірт віддав по-фашистськи честь піднятою долонею «хайль Гітлер», спокійно осідлав мотоцикл і швидко розчинився в куряві дорожнього пилу.

Більше, на щастя, живого німецького окупанта зустріти не довелося. Зате всі чотири роки окупації кожен мав сім'ї мав готовий вузликоч з білизною і нехитрими харчами. І знав свій маршрут куди втікати, коли на горбку постійний сільський наглядач не закалатає в рейку, що означало: рятуйтеся, хто як може, наближаються німці. Маршрути втечі й місця слівочок уже давно були опрацьовані добровільною самообороною.

Та, на превеликий жаль, жахи війни і відчуття майже суцільної залежності не зникло і після того, коли повсюдно розбитим бездоріжжям під ударами радянських військ німецькі та мадярські розрізнені військові підрозділи і частини пробрели, хто пішки, хто на возах чи верхи на конях, покидаючи Україну. Але вже не так бравурно, як у червні 1941 року.

Таким чином гітлерівські окупанти вкрали у Володимира Гайбонюка і мільйонів його українських ровесників аж чотири роки їх дитинства. Чотири найцікавіші роки навчання у четвертому, п'ятому, шостому і, навіть частково, у сьомому класі. Бо ж війна не для дітей...

Із книги Володимира Гайбонюка «Служити Вітчизні».